

Niniejsza publikacja ma na celu ukazanie walorów przyrodniczych gminy Gietrzwałd.

Przedstawia znane, a także rzadkie gatunki roślin i zwierząt. Ponadto przybliży naturalne atrakcje gminy, takie jak: ogród botaniczny, jeziora, aleje krajobrazowe czy ostoja bobrów na rzece Pastęce. Prosta mapa ukazuje przybliżone miejsca występowania określonych zwierząt i atrakcji. Opisy oznakowanych szlaków rowerowych ułatwiają podróż jednośladem po pięknych terenach gminy Gietrzwałd.

Zapraszamy na wycieczkę, podczas której poznasz tajemnice przyrody i być może spotkasz na swej drodze naturalnych mieszkańców lasów, łąk i jezior.

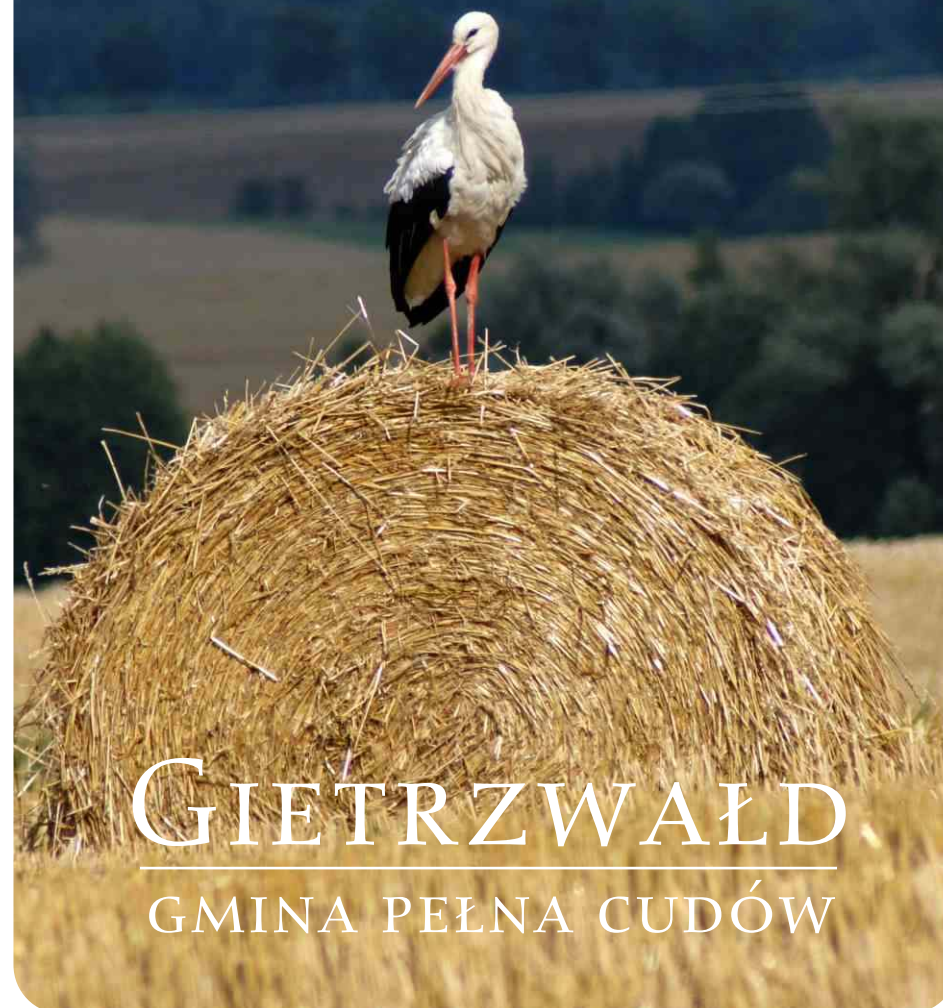
Redakcja: Piotr Placek

**Zdjęcia: Mirosław Malinowski, Agata Szulżycka,
Aneta Bilińska, Jarosław Poliwno**

Opisy szlaków rowerowych: Krzysztof Kowalczyk

+

Tajemnice przyrody Gminy Gietrzwałd

+

GIETRZWAŁD
GMINA PEŁNA CUDÓW

Szlaki rowerowe

Szlak Niebieski 19,6 km

Gietrzwałd 0,0 km - Woryty 1,8 km - Nowy Młyn 5,2 km - Stętkiny 7,6 km - Porbady 11,0 km - Wrzesina 13,0 km - Gietrzwałd 19,6 km

Szlak niezbyt trudny, nadający się na troszkę dłuższą wycieczkę. **0,0 km** Wyjeżdżając z Gietrzwałdu, zostawiamy po prawej kościół i drogę krzyżową. Jedziemy w kierunku Woryt aleją starych drzew, które gmina stara się chronić przed wycięciem. **1,8 km** Woryty, typowa warmińska wieś. Zachowała się stara przydrożna kapliczka otoczona czterema potężnymi lipami. Ciekawym elementem jest położona przy wjeździe do wsi przydrożna dzwonniczka. We wsi sklep i kilka gospodarstw agroturystycznych. Niespełna 0,7 km za wsią, na rozwidleniu dróg, tuż przed wjazdem do lasu jedziemy w prawo. **5,2 km** W środku lasu samotna kapliczka, jedyna pozostałość po osadzie Nowy Młyn (z nieistniejącym już dziś młynem na rzece Gilwie). Niedawno została odnowiona i w sezonie odbywają się tu nawet msze święte. Za mostkiem na Gilwie skręcamy w prawo. **7,6 km** W Stętkinach krótko jedziemy ruchliwą szosą w prawo, następnie odbijamy w lewo drogą gruntową. **11,0 km** Porbady. Trzymając się głównej drogi, skręcamy w prawo, a następnie w lewo. **13,0 km** Wrzesina. Znajduje się tu kościółek sięgający swą historią średniowiecza. Ponadto ciekawostką jest zachowany od średniowiecza układ wsi nazywany „owalnicą”: wchodząca do wsi główna droga rozdwa się, a na końcu wsi zchodzi. Domy zbudowane są przy obydwu drogach i wieś jest przez to krótsza i bardziej zwarta niż przy zwykłym układzie tzw. „ulicówki”, gdzie domy stoją po dwóch stronach jednej drogi. Po kilkuset metrach ponownie przekraczamy ruchliwą drogę wojewódzką i wjeżdżamy w las. Miniemy jeszcze gospodarstwo agroturystyczne ze stajnią wierzchowców, gdzie na chwilę można sobie zmienić rower na konia i pokłusować po lesie. Wracając na rower, jedziemy lasem już prawie do samego Gietrzwałdu. **15,8 km** Przy żelaznym krzyżu skrzyżowanie z żółtym szlakiem prowadzącym w obydwie strony - również do Gietrzwałdu. W prawo pojechalibyśmy przez Rentyny, gdzie można się wykąpać w jeziorze, w lewo zaś trochę przedłużymy sobie trasę po lesie. Skrajem lasu dojeżdżamy do starej drogi z Olsztyna i żółtym szlakiem wracamy do Gietrzwałdu.

Szlak Żółty 11,8 km

Gietrzwałd 0,0 km - Rentyny 4,2 km - Gietrzwałd 11,6 km

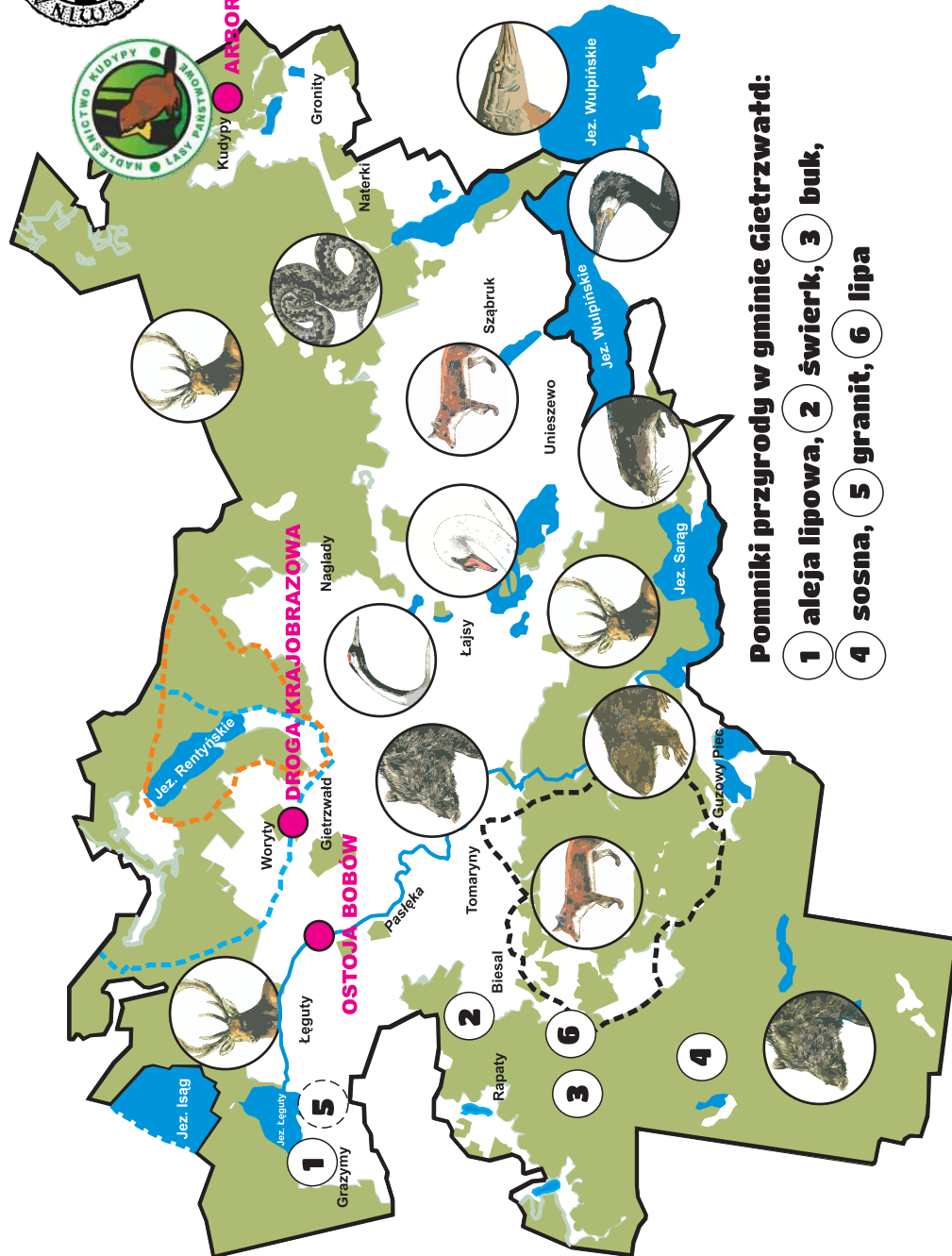
Krótki szlak na popołudniową wycieczkę. Można go zacząć w Gietrzwałdzie, gdzie przy Karczmie Warmińskiej lub przy Domu Pielgrzyma można bezpiecznie postawić samochód. Przebiega on głównie lasem, choć zdarzają się krótkie odcinki otwartą przestrzenią. **0,0 km** W samym Gietrzwałdzie nie sposób pominąć kościoła, przed którym w 1877 r. dwóm dziewczynkom ukazywała się Matka Boża. Nieopodal kościoła droga krzyżowa i cudowne źródło, pobłogosławione przez Matkę Bożą. Objawienia gietrzwałdzkie zostały, jako jedyne w Polsce, uznane oficjalnie przez Kościół. Z centrum Gietrzwałdu jedziemy w kierunku Woryt, by po kilkunastu metrach odbić w prawo w drogę gruntową w kierunku cmentarza. Za cmentarzem na rozwidleniu jedziemy na wprost. **4,2 km** Rentyny, letniskowa wieś na północnym krańcu jeziora Gilwa (Rentyńskie). W sezonie jest tu sporo turystów, są też bary, sklepiki i kąpieliska. Na początku wsi przekraczamy rzeczkę Gilwę, na której jest rezerwat bobrów. Dalej przez kilka kilometrów szlak prowadzi lasem. **6,0 km** Skrzyżowanie ze szlakiem niebieskim, metalowy krzyż. Jedziemy lasem, mijając po drodze kilka skrzyżowań. **7,6 km** Na skrzyżowaniu z drogą szutrową skręcamy w prawo i po chwili ponownie w prawo, przyjmując kierunek powrotny do Gietrzwałdu. Na skraju lasu dołączymy do niebieskiego szlaku i starą drogą z Olsztyna wracamy do centrum wsi. Po wycieczce proponujemy jeszcze odwiedzić Galerię Warmińską w Gminnym Ośrodku Kultury i odpocząć w Karczmie Warmińskiej przy obiedzie i kawie.

Szlak Czarny 15,6 km

Biesal 0,0 km - Tomaryny 1,8 km - Śródka 5,0 km - Guzowy Piec 8,1 km - Salminek 10,1 km - Jadaminy 11,0 km - Biesal 15,6 km

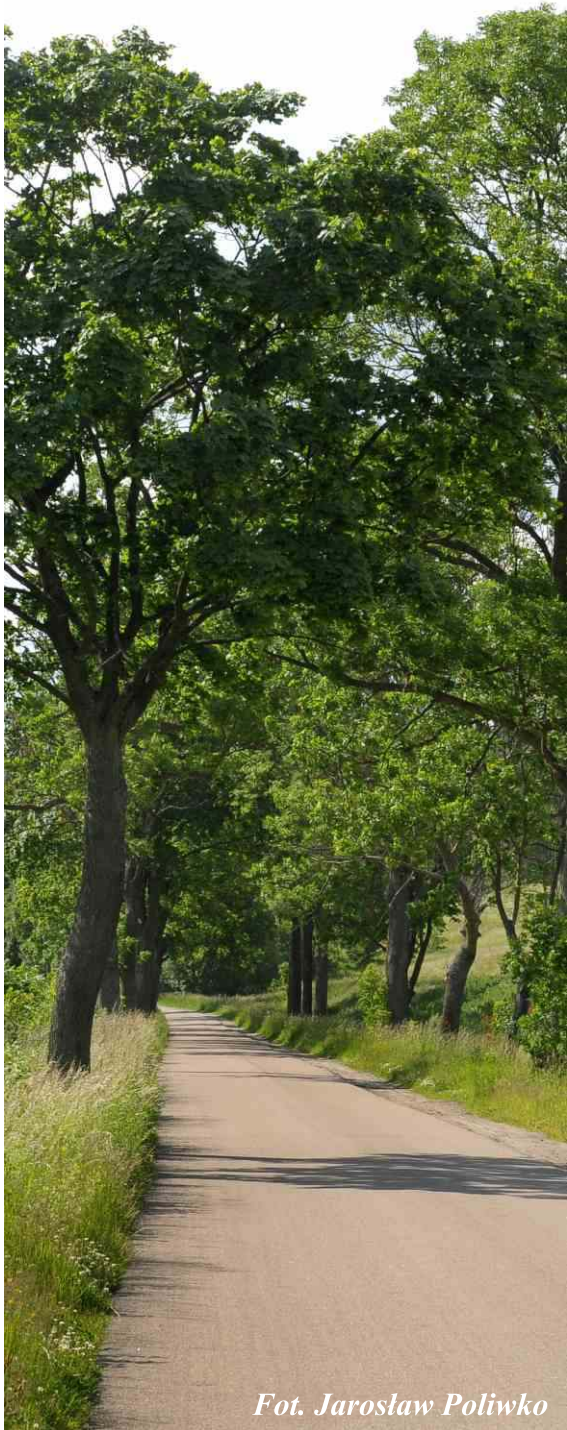
Niezbyt długi szlak zaczynający się w Biesalu. Można tu dojechać pociągiem (Biesal jest stacją na trasie kolejowej Toruń - Olsztyn). **0,0 km** Początek przy stacji. Ruszamy w kierunku Olsztynka, następnie po kilkuset metrach skręcamy w lewo w drogę żuźlową. **1,8 km** Wieś Tomaryny. Możliwość noclegu w kilku gospodarstwach agroturystycznych. Mijamy dwa przejazdy kolejowe - należy zachować ostrożność. Tuż za drugim przejazdem, jadąc kilkaset metrów w lewo wzdłuż torów, dojedziemy do słynnych bunkrów z czasów I wojny światowej strzegących mostu kolejowego nad Pasłęką. Za lasem wjeżdżamy do osady Śródka, położonej nad brzegiem doliny Pasłęki. Nieco dalej nasz szlak łączy się z zielonym szlakiem biegnącym w kierunku Olsztynka, a następnie aż na pola Bitwy Grunwaldzkiej i dalej do Działdowa. **8,1 km** Guzowy Piec, śródleśna osada, gdzie obok domów letniskowych na bazie starej szkoły powstało położone na skraju lasu centrum konferencyjne „Osada Warmińska”. W centrum wsi skręcamy w prawo, w lesie ponownie w prawo. **11,0 km** Jadaminy. Przez osadę przejeżdżamy na wprost, pół kilometra dalej skręcamy w prawo i skrajem lasu dojeżdżamy do torów. Za torami skręcamy w prawo i polną drogą wzdłuż torów wracamy do Biesala.

Pomniki przyrody w gminie Gietrzwałd:

- 1 aleja lipowa, 2 świerk, 3 buk,
- 4 sosna, 5 granit, 6 lipa

Fot. Jarosław Poliwko

Warmińska droga krajobrazowa

Starostwo Olsztyńskie na wniosek Stowarzyszenia Woryty razem z Gminą Gietrzwałd w celu ochrony alei przydrożnej Gietrzwałd - Woryty stworzyło Park Kulturowy Warmińskiej Drogi Krajobrazowej Gietrzwałd - Woryty. To pierwsze tego rodzaju działanie w kraju, zaś Park Kulturowy Warmińska Droga Krajobrazowa Gietrzwałd - Woryty jest pierwszym i jedynym parkiem kulturowym na terenie województwa warmińsko-mazurskiego. Zadrzewione aleje są elementem lokalnego krajobrazu gminy Gietrzwałd. Wywołują spory „entuzjazm” wśród gości z zagranicy, zwłaszcza podczas jazdy samochodem. Dawniej sadzono drzewa przy drogach, aby latem chronić się przed słońcem, zaś zimą przed śniegiem i wiatrem; drzewa wskazywały także kierunek trasy. Z drugiej strony drogi te w ich obecnym kształcie to także efekt zaniedbań infrastrukturalnych po II wojnie światowej. W całej gminie znajduje się wiele tzw. alei przydrożnych.

Park kulturowy to nowa forma ochrony zespołów zabytkowych, w której głównej ochronie podlega przetworzony działaniami człowieka krajobraz (tzw. krajobraz kulturowy). Aleje przydrożne są istotnym elementem krajobrazu całego regionu. Stanowią również unikatowy ekosystem. Obecnie istnieją znaczne różnice opinii w kwestii zagospodarowania alei przydrożnych, ponieważ mogą one stanowić poważny problem dla rozwoju komunikacyjnego.

Fot. Aneta Bilińska

Arboretum w Kudypach

Prowadzone przez Lasy Państwowe Leśne Arboretum Warmii i Mazur w Kudypach to jedna z największych botanicznych atrakcji regionu. Jest to specjalistyczny ogród, w którym znajdują się kolekcje drzew i krzewów. Kudypskie arboretum powstało na początku lat dziewięćdziesiątych XX w. z inicjatywy leśników zrzeszonych w Polskim Towarzystwie Leśnym. Arboretum znajduje się na ziemi warmińskiej, nieopodal Olsztyna (8 kilometrów od centrum miasta). Zajmuje powierzchnię 15,69 ha. Położone jest w przeuroczym leśnym terenie pokrytym wiekowym drzewostanem, głównie sosnowym. Wykorzystując istniejące walory przyrodnicze, realizuje się program utworzenia ogrodu dendrologicznego. Obecnie arboretum ma charakter parku leśnego z elementami ukształtowanego terenu, prześwietleń w drzewostanie, oczek wodnych, ścieżek, dróg, kładek, mostków i zadaszeń. Kolekcje drzew i krzewów rosnących w arboretum liczą ok. 1000 gatunków i odmian. Ze względu na surowy klimat regionu warmińskiego rosną tu tylko gatunki występujące w swych ojczyznach w podobnych warunkach klimatycznych. W 2012 roku arboretum wzbogaciło się o nowy budynek, w którym oprócz sali audytoryjnej znalazł się kąpiel przyrodniczy poświęcony florze i faunie kudypskich lasów. Nowością jest też lapidarium, czyli kolekcja głazów polodowcowych. Arboretum w Kudypach co roku odwiedza ponad 15 tysięcy osób.

Ssaki

Fot. Mirosław Malinowski

Młody dzik

Dzik – może ważyć nawet do 350 kg. Bardzo dobrze orientuje się w terenie. Tworzy stada. Jest wszystkożerny, ale jego ulubionym pokarmem są żołędzie. Odbywa długie wędrówki w poszukiwaniu jedzenia. Odporny na działanie trucizn roślinnych i jądów zwierzęcych. Pod skórą gromadzi zapas tłuszczu na zimę. Zamieszkuje lasy liściaste i mieszane. Jest pożyteczny – spalnia ściółkę oraz niszczy drobne gryzonie i larwy szkodliwych owadów.

Mopek – to gatunek nietoperza. Poluje wczesnym wieczorem oraz przed świtem. Nietoperze są jedynymi ssakami zdolnymi do aktywnego lotu. Porusza się i łapie zdobycz, wysyłając ultradźwięki, niesłyszalne dla człowieka. Wysyłane sygnały odbijają się od przeszkody i lokalizują owady, którymi się żywi. Nietoperz najczęściej kryje się w szczelinach pni drzew lub na poddaszach. Jesienią zapada w sen zimowy, a wówczas chowa się w chłodnych podziemiach, piwnicach lub starych fortyfikacjach.

Lis – żywi się głównie padliną i drobną zwierzyną, czasami także chorymi zwierzętami, przez co zapobiega rozprzestrzenianiu się chorób. Niestety często zapada na wściekliznę. Żyje na łąkach i polach. Lisa najczęściej możemy spotkać w nocy, ale w okresie zimy poluje także w ciągu dnia. Jego ubarwienie i rozmiary ciała podlegają dużej zmienności. W wielu kulturach lis jest znakiem sprytu i przebiegłości. Jest bohaterem licznych bajek i opowiadań.

Jeleń – okresowo odbywa dalekie wędrówki. Broni swojego terytorium. W okresie rozrodczym tworzy stada. W marcu gubi poroże, jednak do sierpnia wyrasta mu nowe. Aktywność jeleni jest silnie uzależniona od pory roku oraz pogody. Odżywia się gałązkami drzew. Wyrządza duże szkody wśród upraw leśnych. Jest jednak także ssakiem bardzo pożytecznym, ponieważ jego rogi i gruczoly są wykorzystywane w przemyśle farmaceutycznym do produkcji leków.

Zając szarak – posiada owłosione stopy, przez co lepiej utrzymuje się na śliskim podłożu. Żywi się trawą, korą i gałązkami drzew. Aktywny o zmroku i nad ranem. Jest wierny swemu terytorium, na którym wydeptuje charakterystyczne ścieżki. Łąki i pola uprawne stwarzają świetne warunki dla życia zająca. Zimą zające obgryzają drzewa owocowe i mogą wyrządzić szkody.

Jeźiora i rzeki

Na obszarze gminy Gietrzwałd znajduje się 14 jezior. Istnieją tu także mniejsze zbiorniki wodne przyciągające turystów urokliwym klimatem. Największe akweny w gminie i jej granicach to: Wulpińskie, Isąg, Sarag. Turystyczne jednostki pływające są chętnie wykorzystywane przez wędkarzy i gości, którzy chcą spędzić wolny czas „na wodzie”. Największą rzeką jest Pasłęka. Druga co do wielkości to Gilwa. W gminie Gietrzwałd znajduje się także wiele stawów i stawków. Gatunki ryb, jakie można spotkać w naszych jeziorach i rzekach, to m.in.: karp, szczupak, sieja, sielawa, sandacz, sum, węgorz, leszcz, lin, płoć, okoń.

Szczupak pospolity – ryba drapieżna. Potrafi osiągnąć długość do 1,5 m i wagę do 10 kg. Niekiedy zdarzają się okazy o masie ok. 30 kg. Zęby szczupaka są bardzo ostre.

Ubarwienie ryby zależy od środowiska, w jakim przebywa. Na ofiary oczekuje w ukryciu, wśród wodnej roślinności. Żywi się głównie rybami, ale czasem poluje na małe ptaki, gryzonie i żaby.

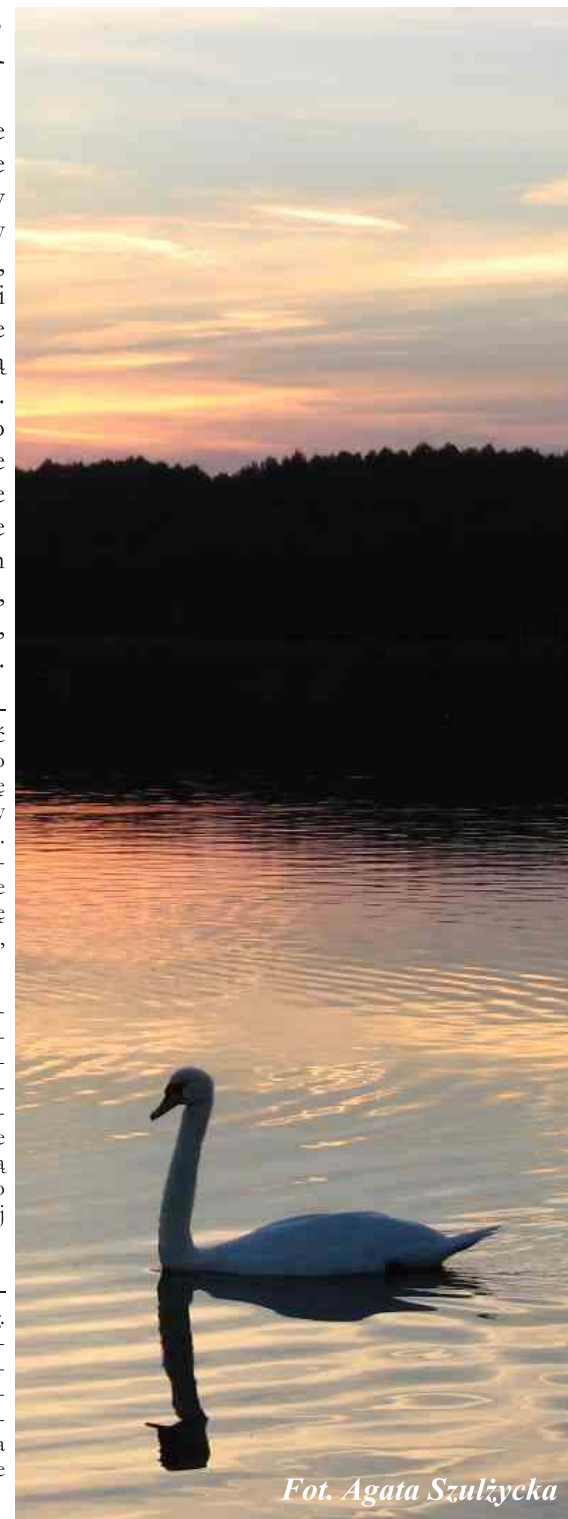
Rak szlachetny – niekiedy określany jest jako „barometr czystości wody”. Ma ciało pokryte twardym pancerzem. Urasta do 20 cm. Zamieszkuje rzeki, strumienie i jeziora z czystą i bogatą

z tlen wodą. Jest pożyteczny: czyści dno z rozkładających się resztek. Żeruje zazwyczaj w nocy.

Węgorz europejski – długość do 2 m i waga do 6 kg. Jest rybą drapieżną. Zimą zagrzebuje się w mule i nie przyjmuje pokarmu. Wędruje do Morza Sargassowego (Ocean Atlantycki) składa ikrę i ginie. Skóra

węgorza pokryta jest śluzem, zaś krew ma działanie podobne do jadu węży.

Fot. Agata Szulżycka

Owady i rośliny

Fot. Agata Szulżycka

Pszczola na mniszku lekarskim

Na Warmii i Mazurach występuje bardzo wiele owadów i roślin. Ponad 50% obszaru gminy Gietrzwałd stanowią lasy, w których znajdziemy następujące gatunki drzew: sosna, świerk, modrzew, dąb, brzoza, wierzba. Ponadto w obszarze gminy występują także: topole, lipy, kasztany czy klony. Wśród roślin kwiatowych dominują: mniszek lekarski, stokrotka, mak, chaber, bławatek, fiołek, zawilec i grzybień biały, na którego możemy natrafić podczas wodnej wyprawy. Pod koniec lata w lasach pojawiają się popularne gatunki smacznych grzybów. Wspaniale okazy prawdziwków, koźlarzy, podgrzybków i maślaków wypełniają głębokie kosze grzybiarzy. Trzeba jednak pamiętać o bardzo niebezpiecznych odmianach tych roślin.

Światek świętojański – długość ciała do 12 mm. Zamieszkuje obrzeża lasów lub parki. Na spodzie odwłoka posiada narząd świetlny. Od czerwca do lipca samice światekówek nocami przywabiają swym świeceniem partnerów. Światek powstaje w wyniku reakcji chemicznej. W czasie tego procesu ciało owada nie ulega nagrzaniu. Światek sam kontroluje częstotliwość świecenia.

Szerszeń – jeden z największych przedstawicieli os w Europie środkowej. Występuje w lasach liściastych. Gniazda (wielkość do 50 cm) zakłada w dziuplach starych drzew, na brzegu lasu. Jego użądlenie może być niebezpieczne dla osób uczulonych. Jego rola nie jest jednoznaczna: może być pożyteczny (zjada szkodniki), ale potrafi także wyządzać szkody (np. niszczy owoce).

Ostoja bobrów na rzece Pasłęce

Rezerwat utworzony w 1970 r. w celu zachowania stanowisk bobra. Ma powierzchnię 4258 ha. Obejmuje rzekę Pasłękę wraz z gruntami, które przylegają od źródeł rzeki do granic Braniewa, wraz z trzema przepływającymi jeziorami: Sarag, Łęguty i Isag, zaporowym jeziorem Pierzchalskim oraz dolnymi odcinkami dopływów: Marag, Drwęca Warmińska i Walsza.

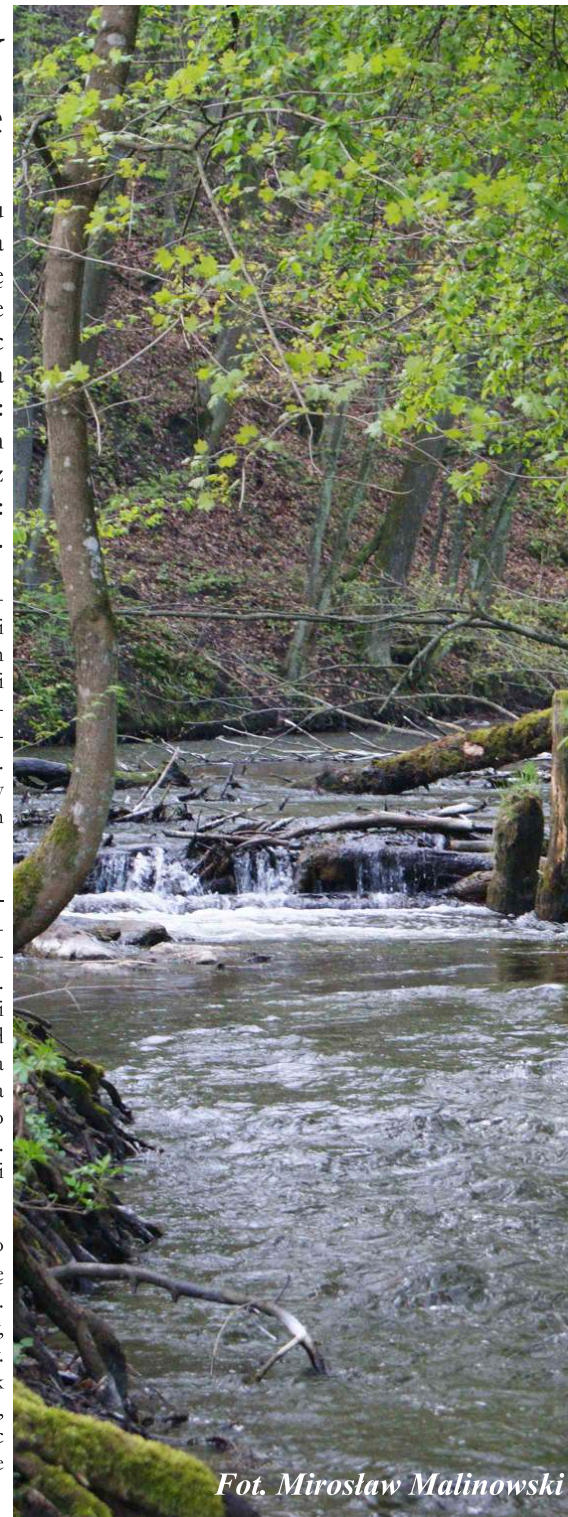
Bóbr europejski – posiada błonę pływającą między palcami i mocno spłaszczony ogon pokryty łuskami. Nad brzegami kopie nory, a na terenach podmokłych buduje nawodne domki z chrustu i mułu, tzw. żeremia. Aktywny nocą i o zmierzchu. Na rzekach tworzy tamy, które utrzymują odpowiednio wysoki poziom wody.

Norka amerykańska – w latach 50. XX wieku jako zwierzę futerkowe została sprowadzona do Europy. Mięsożerna. Poluje np. na piżmaki. Prowadzi samotny tryb życia. Żyje nad wodą w pobliżu lasu. Aktywna w nocy lub o zmierzchu. Za dnia przebywa w norach. Potrafi wykopać norę o głębokości do 3 m. Niekiedy korzysta z siedlisk innych zwierząt. Zdarza się, że zamieszkuje w dziupli. Prowadzi koczowniczy tryb życia.

Wydra – przystosowana do życia w wodzie. Posiada błonę pławącą na wszystkich odnóżach. Poluje przede wszystkim na ryby, ale też ptaki, gryzonie, owady. Nory buduje nad brzegami rzek z kilkoma wejściami pod wodą, ale zasiedla też nory lisie i borsucze. Szukając pokarmu, odbywa wodą długie wędrówki, ale potrafi też przemierzyć lądem odległości do 30 km.

Fot. Mirosław Malinowski

Ptaki

Fot. Mirosław Malinowski

Łabędzie z młodymi

Orzeł bielik – największy ptak szponiasty północnej Europy. Zamieszkuje lasy sąsiadujące z rozległymi wodami. Żywi się rybami i plectem wodnym. Poluje także na ssaki. Łowi żające, króliki i młode sarny. Gniazda buduje na drzewie. Jaja wysiaduje zarówno samiec, jak i samica. Wspólnie także opiekują się młodymi. Przyjmuje się, iż to ten gatunek ptaka znajduje się na polskim godle.

Puszczyk – jest sową średniej wielkości. Może mieć długość do 38 cm. Zakłada gniazda w dziuplach starych drzew. Zamieszkuje wszystkie typy lasów oraz parki i sady. Żywi się drobnymi ssakami, takimi jak myszy, szczury lub młode króliki. Poluje także na inne ptaki, żaby i ryby. Należy do zwierząt pożytecznych. Jest to najczęściej spotykana sowa Europy. Prowadzi samotny tryb życia. Puszczyk jest aktywny nocą. Typowy głos samca to długie pohukiwanie. W ten sposób zaznacza swoje terytorium, a także wabi samice lub kontaktuje się z nią, gdy przynosi pożywienie.

Żuraw – jest dużym ptakiem, większym od bociana. Ma długie nogi, długą szyję i dosyć długi dziób. Mieszka na mokradłach oraz w wilgotnych przerzedzonych lasach. Lubi przebywać nad brzegami wód, a także na łąkach i pastwiskach. W okresie lęgowym żurawie wykonują charakterystyczne tańce. Odżywia się owadami, gryzoniami, robakami i pokarmem roślinnym. Z całej populacji żurawi w Polsce aż 30% zamieszkuje tereny Warmii i Mazur.

Kormoran czarny – jest ptakiem wodnym wielkości kaczki. Gniazda buduje z gałęzi na wysokich drzewach. Występuje w płytkich zbiornikach wodnych i przy dużych rzekach. Żywi się głównie rybami, których potrafi zjeść do 0,5 kg dziennie. Podczas pływania w wodzie zanurza głęboko ciało, zaś głowę i szyję ma uniesioną wysoko. Gdy upierzenie kormorana przemaka, wychodzi na ląd, aby wysuszyć pióra. Podczas tej czynności przyjmuje charakterystyczną pozycję z częściowo rozpostartymi skrzydłami.

Łabędź niemy – dorosłe ptaki są śnieżnobiałe, młode szarobrazowe. Posiada długą szyję wygiętą w kształcie litery S. Żyje na jeziorach, a także na zbiornikach wodnych w miastach. Łabędź jest najcięższym na świecie latającym ptakiem. Gdy wzbija się w powietrze, wykonuje kilkudziesięciometrowy rozbieg. Pary łabędzi są trwałe. Na wysepkach lub brzegach samica buduje gniazda z materiału, który znosi jej samiec. Następnie samica wysiaduje jaja, zaś samiec przebywa w pobliżu gniazda i pilnuje go.

Gady i płazy

Fot. Mirosław Malinowski

Zaskroniec zwyczajny

Żmija zygzakowata – dorasta do 1 m długości. Zamieszkuje polany i łąki. W ciągu dnia wygrzewa się na słońcu, zazwyczaj rano i po południu. Zimą spędza w kryjówkach ziemnych, które opuszcza z nastaniem wiosny. Ukąszenia żmii są niebezpieczne zwłaszcza dla dzieci. Jednak gad ten atakuje tylko w sytuacji zagrożenia - unika ludzi. Żmija jest pożyteczna, ponieważ tępi duże ilości gryzoni.

Zaskroniec zwyczajny – jest najpospolitszym wężem. Osiąga długość do 1,5 m. Poluje na płazy, większe owady i myszy. W celach obronnych wydzielą cuchnącą substancję oraz udaje martwego. Może wydawać głośny syk w celu odstraszenia napastnika. Zaskroniec swoją polską nazwę zawdzięcza żółtemu plamom, które znajdują się za skroniami. Jest wężem niejadowym i niegroźnym dla człowieka.

Żaba wodna – żyje nad wodą, głównie w stawach lub zatokach jezior. Żywi się pajakami, owadami, ślimakami. W październiku zapada w sen zimowy, zagrzebana w mule, czasami pod warstwą resztek roślinnych. W okresie godowym samce żaby wodnej chóralnie wydają charakterystyczny odgłos zwany potocznie rechotem. Żaba posiada po bokach głowy dwa pęcherze głosowe, które wzmacniają wytwarzany dźwięk.

Ropucha szara – ma szerokie ciało pokryte brodawkami. Żyje w lasach, na polach, w ogrodach. Aktywna w nocy, ale w porze godowej także w ciągu dnia. Likwiduje znaczne ilości owadów i ślimaków, przez co jest bardzo pożyteczna. Podczas polowań rzadko porusza się skokami, zazwyczaj robi tak w czasie ucieczki. Dorosłe ropuchy są przywiązane do swojej kryjówki i po łowach najczęściej zawsze wracają w to samo miejsce.

Jaszczurka zwinka – może mieć długość do 22 cm. Lubi przebywać na nasłonecznionych, kamiennych zboczach, nasypach, pastwiskach. Poluje w ciągu dnia, żywiąc się owadami i pajakami, przez co zmniejsza ich liczebność. Jest uznawana za zwierzę pożyteczne. W sytuacji zagrożenia jaszczurka potrafi gubić ogon, który potem odrasta do pierwotnej długości. Jaszczurki posiadają swe małe terytoria, których bronią, a zdarza się, że spędzają w nich całe życie.